

Baranovska O.

INTERSUBJECT COMMUNICATION IN THE TEXTBOOK FOR PROFILE SCHOOL: PRACTICAL ORIENTATION AND TECHNOLOGIZATION

This article analyzes the intersubject integration as the modern trends in the world pedagogy, which has the effect of a change in the established approaches to the design of the textbook, in particular in the direction of intersubject integration of teaching content, entering the modern technology and its practical orientation, the formation of intersubject competence.

The main idea of the article – to prove that the intersubject integration is the leading factor that should influence the transformation of the content of education, in particular the content of school textbooks. We consider the general approach to classification of intersubject relationship, their roles in profile training. We consider the didactic and philosophical significance of intersubject connections in the profile school.

Forms are distinguished intersubject connections that need to be considered in the selection of teaching material of school textbooks. Settle basic didactic conditions of intersubject integration in the specialized school, in particular, display of intersubject connections in the content and the methodological apparatus for profile school textbooks.

The necessity of having intersubject courses, as well as different forms of monitoring and diagnostics of formation of intersubject connections among pupils.

Keywords: school textbook; intersubject integration; intersubject communications; intersubject competence.

УДК 371.214.41:81

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ “НІМЕЦЬКОМОВНІ КРАЇНИ” ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Н. П. Басай,

*науковий співробітник відділу навчання іноземних мов
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: basay@mail.ru*

У статті розглянуто питання організації самостійної роботи учнів старших класів профільної школи засобом навчального посібника елективного курсу “Німецькомовні країни”, розкрито її педагогічну значущість, функціо-

нальну цінність, відповідність соціальним потребам сучасного суспільства. До основних форм організації самостійної роботи у процесі оволодіння змістом елективного курсу зараховано колективну, групову, парну, індивідуальну роботу. Пріоритетними методами, які стимулюють самостійну пізнавальну активність учнів, обрано проблемно-пошукові та дослідницькі. Описано види і форми самостійної роботи учнів старших класів на уроках і вдома, наведено приклади такої роботи у змісті навчального посібника елективного курсу “Німецькомовні країни”.

Ключові слова: старша профільна школа; іноземна мова; елективний курс; навчальний посібник; самостійна робота.

Постановка проблеми. Однією з найактуальніших проблем реалізації профільного навчання іноземних мов у старшій школі є навчально-методичне забезпечення, зокрема розроблення навчальних посібників елективних курсів. У навчальній програмі елективних курсів з іноземних мов, розробленої відділом навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України, зазначено, що зміст елективного курсу має забезпечувати виконання певних функцій, однією з яких є стимулювання пізнавальної активності та самостійності старшокласників, забезпечення розвитку їхнього вміння успішно користуватися адекватними стратегіями комунікативної поведінки в різноманітних умовах іншомовного спілкування [5, с. 16]. Водночас у концепції навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов одним з основних принципів конструювання їх змісту виділено принцип розширення ролі самостійної іншомовної комунікативної діяльності старшокласників, розвитку їхньої автономії, мотивації, усвідомленого ставлення до організації та результатів навчальної роботи, що різнобічно відображається на траєкторії їхнього особистісного розвитку. Акцентовано на доцільності активного використання в навчальних посібниках видів самостійної діяльності, що сприяють розвитку творчих здібностей старшокласників [2, с. 11].

Вирішення проблеми організації самостійної роботи учнів старших класів у шкільній практиці вимагає особливої уваги, оскільки дослідження Б. П. Єсипова, П. І. Підкасистого та інших науковців окреслюють певні її причини, які трапляються в повсякденній діяльності вчителя: труднощі у формуванні навичок і вмінь самостійної роботи, що вимагає ретельної підготовки вчителя і учнів; відсутність у діяльності вчителя певної системи формування в учнів навичок і вмінь самостійної роботи; нераціональне співвідношення репродуктивних і творчих, зокрема самостійних, видів діяльності тощо. Отже, постає питання про необхідність певного перегляду технології формування у старшо-

класників досвіду самостійної роботи у процесі вивчення іноземної мови засобом навчального посібника елективного курсу відповідно до їхніх вікових особливостей, інтересів і комунікативних потреб [4, с. 262].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленню науково-теоретичних засад організації самостійної роботи (визначенню суті, структури та впливу самостійної роботи на якість навчання) присвячені дослідження Б. П. Єсіпова, П. І. Підкасистого, Р. Б. Сроди, А. В. Усової, Т. І. Шамової та ін.; психологічний аспект самостійної пізнавальної діяльності, психологічна готовність учнів до самостійної роботи та самоосвіти висвітлено в роботах Д. Б. Богоявленської, П. Я. Гальперіна, Г. С. Костюка, О. М. Леонтєва, Н. О. Менчинської, Т. Л. Панченко, А. В. Петровського, К. К. Платонова, С. Л. Рубінштейна та ін.; педагогічні умови організації самостійної роботи учнів та студентів у навчанні різних дисциплін є предметом дисертаційних досліджень В. М. Буринського, Н. В. Ванжи, С. М. Григулич, К. В. Змієвської, Т. М. Лободи, В. В. Молодцової, В. Д. Мороза, О. О. Пінського тощо. Однак питання організації самостійної роботи учнів старших класів засобом навчального посібника елективного курсу з іноземних мов досі залишається невирішеним.

Мета статті – висвітлити форми і методи організації самостійної роботи учнів старших класів засобом навчального посібника елективного курсу “Німецькомовні країни”.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи самостійну роботу як один із видів навчальної діяльності, і класики педагогіки, і сучасні вчені надають їй важливого значення. Поняття “самостійна робота” є багатограним, а тому природно, що воно не отримало єдиного тлумачення в науково-педагогічній літературі. Більшість вітчизняних і зарубіжних учених-педагогів (Н. М. Бібік, М. І. Гелашвілі, Б. П. Єсіпов, А. О. Куликова, А. К. Маркова, А. К. Осницький, П. І. Підкасистий, О. Я. Савченко, В. П. Слободян, Г. Я. Шишмаренкова, L. Tudor та ін.) розглядає це поняття як: а) засіб навчання; б) метод навчання; в) різновид навчальної діяльності; г) форму організації навчальної діяльності [4, с. 264].

Узагальнені результати анкетування учнів 10–11-х класів, проведеного нами в п’яти областях України з метою визначення їхнього ставлення до самостійної роботи, засвідчили, що самостійна робота ще не стала тією оптимальною формою організації навчання іноземних мов, яка відповідала б компетентнісному підходу, хоча й займає важливе місце в навчальному процесі.

Щодо класифікації видів самостійної роботи, то наразі немає єдиної думки вчених з цього питання, оскільки поняття самостійної роботи є досить об'ємним і визначається багатьма ознаками, які породжують різноманітність підходів до основи класифікації. Як правило, видами самостійної роботи вважають фронтальну (колективну), групову, парну та індивідуальну діяльність. Кожний із названих видів покликаний створювати і розвивати в сукупності організаційні, інформаційні, пізнавальні та комунікативні вміння учнів, оволодіння якими забезпечить школярам просування в оволодінні мовою в єдності з формуванням технології їхньої самостійної діяльності.

Залежно від місця виконання самостійну роботу можна диференціювати на таку, що виконується: а) у класі; б) у комп'ютерному класі; в) у приміщенні, де є можливість переглянути відеофільм іноземною мовою, прослухати текст в аудіозаписі (наприклад, шкільна медіотека, лінгафонний кабінет); г) у приміщенні, де є необхідна довідкова література і дидактичні посібники (наприклад, у шкільній бібліотеці); ґ) удома.

Услід за А. В. Конишевою ми класифікуємо самостійну роботу, ґрунтуючись на джерелах знань: а) робота з навчальною книгою; б) робота з довідковою літературою; в) робота з робочим зошитом; г) робота з дидактичними матеріалами [3, с. 18].

Профільне навчання іноземної мови у старшій школі обумовлює пошук нових моделей побудови освітнього процесу і самостійної роботи як важливого складника цього процесу. Успішність самостійної роботи забезпечується двома групами чинників – організаційними та методичними. Перша група охоплює бюджет часу, навчальну літературу та навчально-матеріальну базу. До другої групи входять планування, навчання методів і керування самостійною роботою старшокласників [4, с. 268].

У теоретичному плані питання методичного керування досі розробляються, а тому поки що не існує однозначного його розуміння. К. Б. Єсіпович вважає, що керування навчальною діяльністю є комплексною цілеспрямованою системою засобів методичного та психолого-педагогічного забезпечення навчального процесу, яка “сприяє раціональній організації та активізації як окремих навчальних дій учнів, так і їхній навчальній діяльності в цілому, а також створює орієнтири для формування в учнів прийомів, навичок і вмінь самостійної роботи” [1, с. 83]. На її думку, будь-який засіб навчання може бути засобом керування.

Оскільки метою нашої статті є висвітлення проблеми організації самостійної роботи з іноземної мови засобом навчального

посібника елективного курсу “Німецькомовні країни”, детальніше зупинимося на цьому питанні.

Навчально-методичним забезпеченням самостійної роботи в межах елективного курсу з іноземної мови, насамперед, виступає навчальний посібник, який відповідає вимогам, визначеним у навчальній програмі, а саме: він повинен бути орієнтованим на комунікативну мету навчання іноземної мови і мати достатню кількість комунікативних завдань для мовленнєвої практики; пропонувати типові зразки мовлення, що використовуються в ситуаціях повсякденного і ділового спілкування; робити можливим багаторазову актуалізацію мовного і мовленнєвого матеріалу; розвивати і підтримувати інтерес учнів до мови та країн, мова яких вивчається; містити лінгвокраїнознавчий і лінгвокультуроснавчий аспект. Тому об’єктивно необхідно вміщувати в ньому такі види діяльності учнів, які вони мають виконувати самостійно: або вдома – без безпосереднього контакту з учителем, або на занятті – під опосередкованим керівництвом учителя, що здійснюється через спеціальні навчальні матеріали чи засоби. Для цього в навчальному посібнику елективного курсу “Німецькомовні країни” запропоновано різноманітні види самостійної роботи для активізації навчальної діяльності старшокласників, виховання в них активності, самостійності мислення, уміння застосовувати отримані знання в практичній діяльності.

Роботу з навчальним посібником потрібно організувати таким чином, щоб старшокласники свідомо та самостійно здобували знання за чітко продуманою системою навчальних завдань: знайти в тексті відповіді на задалегідь поставлені запитання; порівняти й зіставити певні факти, про які йдеться в тексті; заповнити різноманітні таблиці, формуляри за матеріалом посібника; прочитати текст і позначити в ньому ту інформацію, яка є для них новою, або ту, яку вони вже отримали під час вивчення інших предметів, – це далеко не повний перелік можливих завдань під час роботи з навчальним посібником.

Організація самостійної роботи засобом навчального посібника елективного курсу охоплює підготовку старшокласників до занять у класі та виконання завдань вдома, що конкретизується в підготовці індивідуальних і групових завдань. Наприклад, у тематичному модулі “Повсякденне життя Німеччини (Deutscher Alltag)” учням пропонується низка завдань для самостійної роботи в межах тем “Захоплення і вільний час”, “Відпустка”, “Громадські заклади”, “Медицина і здоров’я”, “Здоровий спосіб життя”, “Спорт”, “Домогосподарство”, “Гроші”, “Магазини

і покупки”, “Мода”, “Національна кухня”, “Національні свята і традиції”. Починаючи роботу, доцільно враховувати необхідність використання змістових, смислових, зорових опор для формування комунікативної, лінгвістичної, соціолінгвістичної компетентностей. Такими опорами слугують автентичні тексти для різних видів читання й аудіювання. Пропоновані в навчальному посібнику тексти з вищеназваних тем в цілому відповідають загальній тематиці та пов’язані асоціативно, водночас окремі тексти є “індивідуалізованими” і представляють собою змістову та лінгвістичну опору для висловлення кожного учня. У роботі за темами у змісті навчального посібника пропонується певна кількість текстів лінгвокраїнознавчого характеру, що дозволяє розширити обсяг самостійної роботи учнів відповідно до їхніх індивідуальних здібностей. Для роботи з кожної теми подано детальні інструкції до відповідної справи або завдання, зокрема й для самостійної роботи. Виконання завдань здійснюється за різними моделями. За темами “Захоплення і вільний час”, “Відпустка”, “Громадські заклади”, “Медицина і здоров’я”, “Здоровий спосіб життя”, “Спорт” робота проводиться за загальними для всіх учнів автентичними текстами і включає такі дії: а) визначити тему тексту; б) виокремити основну інформацію в тексті; в) осмислити логіко-композиційну структуру тексту; г) провести аналіз другорядної інформації тексту; г) скласти план переказу тексту; д) здійснити реферування тексту; е) розіграти навчально-комунікативні ситуації за змістом тексту тощо. У межах тем “Домогосподарство”, “Гроші”, “Магазини і покупки”, “Мода”, “Національна кухня”, “Національні свята і традиції” можна запропонувати учням індивідуальну самостійну роботу за додатковими автентичними текстами. Вони є різними за обсягом і можуть обиратися учнями відповідно до їхніх індивідуальних інтересів і творчих здібностей. Контроль індивідуальної самостійної роботи щодо виконання цих завдань проводиться на занятті у класі. Засобом для контролю ми пропонуємо тестові завдання до змісту прочитаних текстів (наприклад: *Правильно чи неправильно? Прочитай речення і постав у клітинці позначку х. / Прочитай і обери правильний варіант відповіді. / Розташуй фотографії відповідно до змісту прочитаного тексту* тощо), які забезпечать об’єктивність оцінки результатів самостійної роботи і допоможуть учителю виявити успішність оволодіння учнем відповідними мовними навичками і мовленнєвими вміннями. Заключним етапом самостійної роботи учнів за вищеназваними темами може бути проведення інформаційно-пізнавальної бесіди або ситуативно-рольової гри з опорою на

опрацьований матеріал. Учні самостійно відбирають необхідну для бесіди інформацію, проводять логіко-композиційні зміни тексту, висловлюють своє ставлення до інформації, використовують наявні в тексті мовні та мовленнєві засоби для оформлення висловлювання тощо.

Мета самостійної роботи з текстами не повинна зводитися до запам'ятовування певних слів і переказу змісту. Старшокласники вибирають з тексту те, що потрібно для виконання завдання, поставленого відповідно до теми тексту. Таку роботу доцільно супроводжувати розгорнутою бесідою за її результатом і узагальненням учителя. Цього можна досягти за допомогою вправ, які, як правило, подаються в кінці тексту і виконуються учнями самостійно у класі або вдома. Такі вправи допомагають краще зрозуміти зміст тексту, вони є опорними для обговорення прочитаного. Так, у всіх тематичних модулях навчального посібника до кожного тексту подано відповідні вправи: *Знайди в тексті найбільш адекватні за значенням слова. / Доповни речення відповідними словами з тексту. / Поєднай вирази у двох стовпчиках.* Після виконання цих вправ учням пропонуються завдання на перевірку розуміння прочитаного, які дають можливість оцінити їхній рівень розуміння тексту: *Прочитай текст ще раз. Познач правильно чи неправильно? / Які речення відповідають змісту тексту? Вибери їх тощо.*

У сфері навчання іноземних мов самостійна робота на уроках зазвичай пов'язується з розвитком автономії старшокласників, зокрема з формуванням у них навичок і вмій говоріння, аудіювання, читання, письма. Навчання говоріння — одне з основних практичних завдань навчання іноземної мови у школі. Відповідно до вимог навчальної програми елективних курсів з іноземних мов у старших класах удосконалюються навички і вміння говоріння, сформовані в базовому курсі, розширюються сфери спілкування учнів та обсяг їхніх висловлень у монологічній і діалогічній формах завдяки новим темам і новому лексичному матеріалу. Самостійна робота старшокласників у процесі навчання говоріння полягає, головним чином, у підготовці висловлення, у самостійному здобуванні інформації, яка в адекватному або трансформованому вигляді становитиме зміст підготовленого висловлення у формі монологу або діалогу в організованій учителем навчально-комунікативній діяльності. Наведемо окремі приклади вправ для формування навичок і вмій говоріння з тематичного модуля “Австрія — країна в серці Європи (Österreich — ein Land im Herzen Europas)” навчального посібника елективного курсу “Німецькомовні країни”: *Уяви, що ти повернувся з подорожі до Відня. Поділися своїми*

враженнями. / Підготуйся розповісти про розмаїття культурного життя Австрії. / Ти не любиш театр. У тебе інші захоплення. Яке? Розкажи про це своїм однокласникам. Переконай їх, що воно не мені цікаве, ніж театр. / Роздивись фотографії будинків архітектора Фриденсрайха Хундертвассера. Чи подобаються / не подобаються вони тобі? Чому? Обґрунтуй. / Знайди інформацію про твій регіон і на наступному занятті розкажи про нього за такими пунктами: 1. Wie heißt deine Region? 2. Was prägt ihre früheste Geschichte? 3. Welche Rolle spielte deine Region in der Geschichte der Ukraine? 4. Was gibt es Besonderes in der Geschichte deiner Region? 5. Welche Traditionen werden in deiner Region gepflegt? 6. Wie ist die Gegenwart deiner Region?

Потрібно зазначити, що робота з навчальним посібником елективного курсу допомагає формуванню навичок самостійної роботи учнів і сприяє розвитку їхньої розумової діяльності. А такі види діяльності вимагають від них акумулювання різних аспектів набутого мовного, мовленнєвого та загальнонавчального досвіду, здатності орієнтуватись у доборі доцільних мовних та інформаційних засобів для продукування висловлювання.

Використання сучасних методів навчання є підґрунтям для організації самостійної роботи учнів як на занятті, так і поза ним. Одним з таких методів вважається *проблемно-пошуковий метод* навчання. Він не є новим у методиці, але наразі його розглядають як один із засобів активізації учіння, підвищення ефективності навчання з певного конкретного предмета. Іншим методом ефективно організації самостійної роботи вважаємо *груповий метод*, який тісно пов'язаний з проблемно-пошуковим, оскільки саме в групі учні обговорюють проблеми, які їм пропонуються. Прикладом організації такої роботи у змісті навчального посібника елективного курсу є *інтерв'ю*, завданням якого є одержати в якомога більшої кількості членів групи відповіді на поставлене запитання, з метою з'ясування їхньої думки. Загальні результати опитування обговорюються / коментуються всіма.

Метод проектів дозволяє створювати на заняттях елективного курсу дослідницьку, творчу атмосферу, де кожен учень залучений до активного творчого пізнавального процесу на основі методики співпраці. Саме ця технологія найбільшою мірою спрямована на розвиток особистості школярів, їхньої самостійності та творчості. Вона дозволяє поєднувати всі режими роботи: індивідуальний, парний, груповий, колективний. Кожний проект передбачає вироблення своєї стратегії і тактики виконання, організації діяльності учнів, оцінювання результатів роботи. Алгоритм організації

самостійної проектної роботи учня з будь-якої тематики є багато-плановим і може складатися з таких основних етапів:

1. Вибір актуальної теми і необхідної для дослідження технології.
2. Добір необхідної інформації.
3. Аналіз отриманих результатів і формулювання висновків.
4. Презентація отриманих результатів.
5. Колективне обговорення.

Наприклад, у змісті навчального посібника елективного курсу учням пропонується розробити проект з теми “Що ви знаєте про Ліхтенштейн?”. Учні діляться на групи, і кожна з них виконує певне завдання: знаходить матеріал з теми, оформлює і презентує його. Для цього учні виконують такі завдання:

1. *Виберіть для вашої проектної роботи одну з цих тем:*
 - Рельєф • Водні ресурси • Клімат • Населення • Політична структура • Столиця • Великі міста • Культурне життя • Житло • Вільний час • ЗМІ • Національні свята і традиції • Національна кухня.

2. *Знайдіть у засобах масової інформації матеріали до обраної теми.*

3. *Підсумуйте результати пошуку:*

- a) *доберіть малюнки і фотографії до обраної теми;*

- b) *напишіть короткі тексти до обраної теми;*

- c) *оформіть плакат із текстами і малюнками / фотографіями.*

4. *Зробіть презентацію вашого проекту.*

5. *Обміняйтеся думками про вашу проектну роботу.*

Після презентації проекту передбачається загальна дискусія, яку вчитель повинен ретельно продумати, а для цього заздалегідь ознайомитися з результатами проекту.

Робота над проектом допомагає учням проявити себе з найкращого боку. У них є можливість продемонструвати свої організаторські здібності, приховані таланти, а також уміння самостійно здобувати знання, що є суттєвим моментом в організації процесу навчання учнів старшої школи. Метод проектів є важливою формою ефективної організації самостійної роботи старшокласників.

Організація самостійної роботи з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій допоможе вирішити цілу низку завдань: а) забезпечити міцніше формування навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності для досягнення відповідного рівня комунікативної компетентності; б) сформувані навички самоорганізації у процесі самостійної роботи з джерелами інформації; в) розвинути медійну компетентність у процесі взаємодії з цифровими ресурсами.

Під час опрацювання тематичних модулів навчального посібника елективного курсу “Німецькомовні країни” ми пропонуємо учням використовувати для самостійної роботи інтерактивні Інтернет-ресурси, перелік яких подано в кінці посібника. Наприклад, на сайті <http://www.homepage.bnv-bamberg.de/deutsch-interaktiv/> учні знайдуть потрібні для них вправи з граматики. Для подолання труднощів розуміння мовлення на слух школярі можуть використовувати подкасти (podcast) – аудіофайли в цифровому форматі, розташовані на відповідних сайтах. Так, на сайті <http://www.deutschlern.net/> учень може вибрати подкаст з теми, яка цікавить, прослухати його в зручному для себе режимі, а при незрозумінні звернутися до транскрипта. Додаткову інформацію з різних галузей знань учні можуть отримати на ресурсі www.gutefrage.net, зокрема до таких тем навчального посібника: освіта, подорож, професія, музика, спорт, вільний час, комп’ютер, здоров’я, домогосподарство, техніка, фінанси, право тощо. Ресурс постійно оновлюється, тому учні завжди можуть в інтерактивному режимі ознайомитися з актуальною інформацією. Ми також пропонуємо використовувати матеріали інтерактивного ресурсу www.sapo.net, який поєднує довідник основних розділів граматики і словники (словник синонімів, словник сучасної лексики, багатомовний словник, тлумачний словник, словник ідіом та ін.).

Наведені приклади – лише мала частка того, що може запропонувати Інтернет для самостійної роботи учнів у процесі оволодіння змістом елективного курсу з німецької мови. Проте учням самим буває важко зорієнтуватися у розмаїтті пропонованої інформації. Завданням вчителя в цих умовах є допомога учням у виборі тих ресурсів, які на кожному конкретному етапі навчання можуть бути використані для досягнення конкретної освітньої мети.

Висновки. Самостійна робота учнів під час вивчення іноземної мови може стати ефективною лише тоді, коли вона організовується, керується і має необхідне навчально-методичне забезпечення. Сучасний підхід до організації систематичної самостійної роботи учнів під час оволодіння змістом елективного курсу в межах навчального процесу передбачає вдосконалення її традиційних видів і розвиток нових прийомів і форм, орієнтованих на формування самоосвітньої компетентності. Роль учителя зводиться до опосередкованого і безпосереднього керування самостійною діяльністю учнів, організації та коригування процесу підготовки і проведення самостійної роботи засобом навчального посібника елективного курсу.

Література

1. Есипович К. Б. Управление познавательной деятельностью учащихся при изучении иностранного языка в средней школе : учебное пособие / К. Б. Есипович. – М. : Просвещение, 1988. – 191 с.
2. Концепція навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів 10–11 класів профільної школи / [В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 38 с.
3. Конышева А. В. Организация самостоятельной работы учащихся по иностранному языку / А. В. Конышева. – СПб. : КАРО, Мн. : Изд-во “Четыре четверти”, 2005. – 208 с.
4. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів : навчально-методичний посібник / [В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька]. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 360 с.
5. Навчальна програма елективних курсів з іноземних мов для старшої школи ЗНЗ / [В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька]. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 41 с.

References

1. Yesipovich K. B. Upravleniie poznavatelnoi deiatelnosti u chashchikhsia pri izuchenii inostrannogo yazyka v srednei shkole : uchebnoie posobie / K. B. Yesipovich. – M. : Prosvieshchenie, 1988. – 191 s.
2. Kontseptsia navchalnykh posibnykh elektivnykh kursiv z inozemnykh mov dlia uchniv 10–11 klasiv profilnoi shkoly / [V. H. Redko, T. K. Polonska, N. P. Basai ta in.] ; za nauk. red. V. H. Redka. – K. : Pedagogichna dumka, 2015. – 38 s.
3. Konysheva A. V. Organizatsia samostoiatelnoi raboty uchashchikhsia po inostrannomu yazyku / A. V. Konysheva. – SPb. : KARO, Mn. : Izd-vo “Chetyrie chetverti”, 2005. – 208 s.
4. Lihvodydaktychni zasady navchannia inozemnoi movy uchniv starshykh klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv : navch.-metod. posib. / [V. H. Redko, T. K. Polonska, N. P. Basai ta in.] ; za nauk. red. V. H. Redka]. – K. : Ped. dumka, 2013. – 360 s.
5. Navchalna prohrama elektivnykh kursiv z inozemnykh mov dlia starshoi shkoly ZNZ / [V. H. Redko, T. K. Polonska, N. P. Basai ta in.] ; za nauk. red. V. H. Redka]. – K. : Pedagogichna dumka, 2015. – 41 s.

Басай Н. Ф.

**УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ ЭЛЕКТИВНОГО КУРСА
“НЕМЕЦКОЯЗЫЧНЫЕ СТРАНЫ” КАК СРЕДСТВО
ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ
СТАРШЕКЛАССНИКОВ**

В статье рассмотрены вопросы организации самостоятельной работы учащихся старших классов профильной школы с помощью учебного пособия элективного курса “Немецкоязычные страны”, раскрыто ее педагогическую значимость, функциональную ценность, соответствие социальным потребностям современного общества. К основным формам организации самостоятельной работы в процессе овладения содержанием элективного курса отнесено коллективную, групповую, парную, индивидуальную работу. Подчеркнуто возрастание приоритетности интерактивных методов, в частности метода проектов, метода применения новейших информационно-коммуникационных технологий. Описаны виды и формы самостоятельной работы учащихся старших классов на занятиях и дома, приведены примеры такой работы в содержании учебного пособия элективного курса “Немецкоязычные страны”.

Ключевые слова: старшая профильная школа; иностранный язык; элективный курс; учебное пособие; самостоятельная работа.

Basai N.

**THE ELECTIVE COURSE TEXTBOOK “GERMAN-SPEAKING
COUNTRIES” AS A MEANS OF ORGANIZING INDEPENDENT
WORK OF UPPER SCHOOL STUDENTS**

The problem of organizing independent work of senior students in profile school by means of the elective course textbook “German-speaking countries” is considered in the article. Its pedagogical significance, functional value and accordance to the social needs of modern society are revealed. According to the author it is advisable to actively implement the kinds of independent work in the content of elective courses textbooks in foreign languages, taking into account individual characteristics, prospects of upper school students’ development and self-development and promoting the development of their abilities. Collective, group, pair and individual work are the basic forms for organization of independent work in the process of mastering the content of the elective course. Problem-searching and research methods are selected as the priority methods that stimulate independent cognitive activity of students. It is underlined the increase of priority to interactive methods, in particular to a cooperative method, a method of projects, a method of introduction of the newest information and communication technologies, in accordance with the communicative approach to teaching foreign languages and taking into account educational and vital experience gained by the students. It is indicated that a part of independent work with different sources of information, including the Internet, should be significant.

The author pays attention to increasing the role of students' independent work, that is predefined by their creative activity related to the foreign language. Except traditional lessons, practical works, seminars, lectures, the forms of organizing studies, that will assist effectively the development of abilities for upper school students' independent work, are defined: interactive lessons, lessons-projects, lessons-excursions, lessons with the use of Internet resources, competitions, conferences, brain-rings, multimedia presentations, etc. Types and forms of independent work for students of upper school forms in class and at home are described, examples of such work in the content of the elective course textbook "German-speaking countries" are proposed.

Keywords: upper profile school; foreign language; elective course; textbook; independent work.

УДК 371.32.91(07)

ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОМОРФОЛОГІЧНИХ ПОНЬЯТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

В. П. Булгаков,

аспірант Інституту педагогіки НАПН України

Неперервність освіти як один із напрямів її трансформації у подальшу професійну орієнтованість учнів з метою поглиблення знань в окремих галузях науки передбачає структурування геоморфологічних знань і понять у вивченні географії в основній школі.

На сьогоднішній день без розуміння понять і принципів природних явищ і взаємодії людини і суспільства неможливо ефективно вести господарську діяльність. Переходячи від загальних понять і явищ до конкретних, необхідно звернути увагу на відповідальне ставлення до засвоєння геоморфологічних понять учнями в основній школі з акцентом на екологію та природокористування.

Ключові слова: геоморфологічні поняття; змістова складова підручника географії; методика навчання географії; профільний рівень навчання.

Постановка проблеми. Неперервність освіти як один із напрямів її трансформації у подальшу професійну орієнтованість учнів з метою поглиблення знань в окремих галузях наук передбачає структурування геоморфологічних знань і понять у вивченні географії в основній школі. Інакше кажучи, необхідність послідов-